

60 de ani de școală românească la Gyula/Jula – Ungaria Secvențe din *Monografia Școlii Românești din Jula* (1946-2009), în curs de apariție

Cornel MUNTEANU

Trei momente constitutive din istoria celor 60 de ani alcătuiesc ansamblul edificiului școlar de la începuturi și până azi: 1946 – inaugurarea școlii generale, 1948 – inaugurarea căminului de elevi și 1949 – inaugurarea liceului; au marcat toate 60 de ani de existență într-o unitate de viziune și acțiune. Între ele și printre ele s-au mișcat oameni care i-au pus temelii, fapte care i-au înnobilit rostuirea și existența jubiliară, chipuri calde și mereu înprospătate de nostalgia întoarcerii la anii de școală, păstrate în memoria noastră, a tuturor celor care au constituit această ființă cu nume de școală, școala noastră din Gyula.

O instituție complexă prin structura ei și unică prin importanța și menirea sa, precum e școala românească din Gyula, nu e doar un ansamblu de clădiri în arhitectura orașului, ci o ființă care-și măsoară existența printr-o istorie încărcată de evenimente și rostuită cu multă râvnă și muncă de oamenii care i-au dat viață și dăinuire. Menirea școlii de aici pentru comunitatea românilor din Ungaria nu stă doar în longevitatea anilor care s-au adunat pe umerii ei, ci, mai ales, în rostul cu care a știut să umple cu sens și asupra de măsură zestrea identitară și să construiască modelul uman și cultural pentru fiecare din cei care i-au trecut pragul, dascăli, elevi, absolvenți, părinți. Astfel, școala din Gyula a căpătat în cei 60 de ani de istorie și dăinuire chipul celor care i-au dat viață și lumină, în icoana de sărbătoare a unei familii de tradiție românească. Căci, dincolo de vremuri și de vremi, de urcușuri și căderi, familia școlii rămâne singura ființă care a dăinuit cu rost slujind idealul comunitar pentru care a fost hărăzită și de care nu se dezmente nici în anul 60 al existenței sale. Nobila povară cu care a strâns această zestre de sărbătoare, în acest an jubiliar, 2009, e răsplata înaltă și prețuirea, deopotrivă, pentru întemeietorii ei, ca și pentru continuatorii ei, ce duc făclia limbii în casele românilor, din bunici în părinți și nepoți, până la a treia generație de familie existentă azi în băncile școlii.

Momente din evoluția școlii

1.Etapa până la 1948

a. Înainte de 1946

La cele două școli confesionale (Orașul Mare și Mic Românesc), întâlnim câteva nume de elevi, care vor avea un cuvânt de spus în existența comunității românești din Ungaria după război: Petru Mândruțău, fiul lui Ioan Mândruțău, urmează clasa a III-a în anul școlar 1912-1913, Ioan Mândruțău urmează clasa a II-a în anul școlar 1906-1907, Petru Pomuț apare în clasele a II-a și a III-a între anii 1925

și 1927, Gheorghe Nădăban, Magda Virgil, Ioan Gombos și Ilie Moldovan sunt colegi la aceeași școală din Orașul Mic Românesc, în clasele I-V, în perioada 1926-1931. În școala din Orașul Mare Românesc (Miklosvarosi) urmează clasele primare Silaghi Petru, Pantea Gheorghe și Pantea Petru, în anii 1936-1939. O serie din elevi, care devin ulterior dascăli și preoți, cu rezonanță în comunitatea românească și în existența școlii confesionale românești din Gyula, au început studiile ori au absolvit la Gimnaziul romano-catolic Karácsonyi János din Gyula, apoi o parte au continuat la școala confesională română. Îi amintim aici într-un context important pentru formația lor intelectuală și morală. O parte din absolvenți devin chiar ulterior profesori ai acestui gimnaziu gyulan.

Elevi/absolvenți ai Gimnaziului romano-catolic din Gyula, cu indicarea anului în care apar în istoricul acestei școli, cu examenul luat: Petru Ciumpilă – 1917, Petru Mișcuța, Sabău Dumitru – 1924, Nistor Gheorghe – 1926, Hotăran Petru – 1935, Nădăban Gheorghe – 1938, Gheorghe Mesaroș – 1940, Virgil Magda – 1941, Gheorghe Ardelean – 1942, Teodor Oltean – 1943, Kukla Rozalia – 1946, Mișcuța Octavian – 1947, Pantea Petru – 1947, Otlăcan Gheorghe – clasa a 7-a în 1947-1948.

Profesori care au predat la Gimnaziul romano-catolic Karácsonyi János din Gyula și care au devenit profesori/ preoți ori au predat apoi și la școala românească: Petru Biberea – an școlar 1919/1920, Christian László – 1933-1934, 1947-1948 și 1961-1962, Sabău Dumitru – 1933-1934 și 1947-1948, Tarpai Otto Schreiber – 1909-1910, 1926-1927 și 1943-1945, Toma Ungureanu – 1924-1925, 1933-1935, Ștefan Munteanu – 1919-1920.

b. Momentul 1945 - 1946

Școala a funcționat atât în perioada războiului, cât și în anii imediat următori, astfel că în vara lui 1946 erau în cele 8 clase gimnaziale un număr de 29 elevi, adunați de la cele două locații ale școlilor. În anul școlar 1944-1945, situația nominală a elevilor pe clase se prezintă astfel: în clasa I-V elevii Anca Emil, Bujdosó Tivadar, Hotăran Teodor, Iovuța Sidonia și Szilágyi Petru, în clasa II-7 elevii Borbély Gheorghe, Branea Ioan, Cioca Traian, Cherecheș Ileana, Varga Elisabeta, Kertesz Gheorghe și Pomuț Emil, în clasa III-2 Mișcuța Coriolan, Moț Petru), în clasa IV-2 Pomuț Gabor și Sferle Ioan, în clasa V-1 Torzsa Lajos, în clasa VI-1 Szilagy Janos. În total 18 elevi.

Registrul matricol în perioada războiului se încheie la 1 aprilie 1944, cu semnătura învățătoarei Kavasi Matilda, și contrasemnătura lui Dumitru Sabău, „esperes igazgató” și ștampila Școlii primare ortodoxe din Gyula-Miklósvaros. S-a vehiculat ideea că în perioada războiului școala a fost întreruptă, când registrele din anul școlar 1944-1945 înregistrează elevi iar învățătoarea care încheie procesul verbal, la data de 11 iulie 1945 este Tölgyesi Mihályné, și contrasemnătura de confirmare a lui Dumitru Sabău în calitate de director. Următorul registru matricol poartă data de închidere 13 iunie 1946 și are semnăturile învățătoarei Marosi Peterné și a directorului Dumitru Sabău.

c. Momentul 1946-1948

Constituția Ungariei din anul 1949 consfințește egalitatea în drepturi a tuturor naționalităților din Ungaria. Organizarea școlilor de naționalitate, după război, este reglementată prin *Decretul-lege nr. 10030* din luna octombrie a anului 1945, care prevede dreptul naționalităților de a învăța în limba maternă. Conform acestei legi organizarea învățământului în limba maternă a naționalităților prevede, printre altele, modalitățile de deschidere a școlilor de naționalitate, condițiile înregistrării numelor în documentele școlare și probleme ale personalului didactic. Iată câteva din prevederile acestui document, care stă la baza începerii școlii în limba română:

Schimbarea limbii maghiare de predare în limba naționalității respective în acele școli, unde cel puțin 10 părinți (tutori) votează în mod secret pentru ca:

1. Învățământul să decurgă în limba maternă cu predarea limbii maghiare ca obiect de învățământ sau

2. limba maternă să se predea numai ca obiect de învățământ

Se pot deschide școli elementare cu limba de predare a naționalității respective, dacă după votare cel puțin 20 de elevi, aparținând naționalității respective, se prezintă pentru acea școală.

Școlile cu limba de predare maternă să funcționeze în aceleași condițiuni și să primească același ajutor de stat ca și școlile cu limba de predare maghiară de gradul respectiv.

Pentru învățătorii și profesorii de la școlile cu limba de predare maternă sunt valabile aceleași ordine ca și pentru învățătorii și profesorii de la școlile maghiare.

Pe tabla de denumire a școlii, pe imprimate, pe certificate și avize școlare, și pe ștampila școlii, texte să figureze și în limba naționalității respective, indiferent de ordinea textelor, însă mărirea literelor să fie la fel.

Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria (UCRU), înființată la puțin timp după aceste legi (în 1947) s-a implicat în organizarea și pregătirea deschiderii școlii românești de la Gyula. Cu atât mai mult cu cât inițiatorii acestei asociații a românilor erau intelectuali, preoți și dascăli români (Gheorghe Negru, Gheorghe Botteu, Gheorghe Rațiu, Zaharia Unc). Dimitrie Sabău a fost printre primii inițiatori, încă din 1945, care au angajat această bătălie pentru organizarea în asociație a românilor. Lui i s-au alăturat la puțină vreme, în 1947, Petru Mândruțau și Gheorghe Negru, toți trei patroni spirituali ai școlilor confesionale românești. Două din punctele programului de constituire a UCRU, formulate în *Apelul către români*, lansat la începutul anului 1948, se referă la școlile românești:

Să ridice numărul școlilor populare elementare și nivelul pedagogic al acestora. Să așeze în fruntea școlilor românești pedagogi bine instruiți și adepți ai democrației. Să se îngrijească de aprovizionarea cu manuale românești a școlilor românești.

Trebuie să ajutăm tineretul școlar, conform necesităților, să clădim cămine de elevi. Să asigurăm gratuit manuale și rechizite școlare pentru elevii de origine țărănească și muncitorească.

Primele rezultate ale activității comitetului de inițiativă a UCRU s-au concretizat în creșterea numărului de școli românești, după Gyula, la Chitighaz, Micherechi, Săcal, Otlaca Pustă, apoi în deschiderea Căminului de elevi de la Gyula, asigurarea cu cadre didactice a disciplinelor, pregătirea pentru deschiderea școlii

superioare pentru pregătirea învățătorilor și profesorilor (în 1949), inițiativa deschiderii de biblioteci pentru naționalitatea română, susținerea de conferințe de promovare a cunoștințelor în limba română.

Contextul deschiderii școlii românești de stat de la Gyula se înscrie în această mișcare de emancipare a drepturilor minorităților din Ungaria, dar și în etapa trecerii de la învățământul confesional la cel oficial, susținut guvernamental. Momentul trecerii de la o formă la cealaltă, socotit ca perioadă tranzitorie, a făcut ca să coexiste tacit cele două forme de școli, între 1946 și 1948, ba chiar să folosească în comun atât patrimoniul existent, dar și pe unele din cadre didactice, până la hotărârea naționalizării școlilor confesionale din 1948. În cazul românilor, situația se referă la cele două locații din Gyula, cea din Gyula germană și cea din Orașul Mare Românesc.

Registrul Școlii românești din Miklosvaros, încheiat la 13 iunie 1946 de învățătoarea Marosi Peterné și parafat cu ștampila „sigiliul Școalei primare ortodoxe române”, cu semnătura lui Dumitru Sabău, înregistrează 29 de elevi, repartizați pe clase astfel: în clasa I-4 elevii Demeter Istvan Jozsef, Olah Emil, Panțel /Pomuț/ Cornel, Pomuț Ioan Petru, în clasa II-4 elevii Anca Emil, Bujdosó/Buicu/ Tivadar, Hotăran Teodor, Silaghi Petru, în clasa III-6 Branea Ioan, Cioca Traian, Cherecheș Ileana, Mesaros Gheorghe, Panczel /Pomuț/ Emil, Varga Elisabeta, în clasele IV-8 și V-3 Marosan Maria, Moț Petru, Pomuț Gabor, în clasa VI-2 Olah Ilie, Torzsa Lajos, iar în VII-2 Marosan Gheorghe, Szilaghi Ioan.

Din elevii clasei a IV-a, la sfârșitul anului școlar 1946, înainte de trecerea în toamnă la școala românească de stat, sunt înregistrați aici următorii: Feher Maria, Forosan Rozalia, Kertesz Gheorghe, Meszaros Ilona, Mișcuta Koriolan, Olah Iosif, Silaghi Ioan, Sferle Ioan.

Astfel cei 20 de elevi, care în toamna lui 1946 deschid școala generală, repartizați în clasa a-V-a, sunt următorii, după locul de origine: Bogye Gabor, Bogye Petru (din Otlaca Pustă), Bui Ioan, Burzuc Ioan, Gherdan Gheorghe, Hotea Ioan (din Săcal), Cefan Ibolya, Kertesz Gheorghe, Lazăr Petru, Maniu Ioan, Marosan Maria, Mesaros Ileana, Mișcuta Coriolan (din Gyula), Cozma Gheorghe, Petruța Teodor, Petrujan Gheorghe (din Micherechi), Crișan Ioan (din Aletea), Muntean Ioan (din Chitighaz), Olah Ilie, Olah Iosif (din Ciorvaș). În clasa a VI-a, în anul școlar 1947-1948, li se adaugă acestora încă 6 elevi, care au susținut examen de echivalare pentru clasele a V-a și a VI-a: Ianc Teodor (din Micherechi), Kaciara Margareta (din Apateu), Lucaci Iuliana (din Săcal), Păcurar Nicolae (din Salonta Nouă) Patcaș Ioan (din Micherechi) și Vorendan Ioan (din Gyula).

2. Etapa 1948-1960

În intervalul 1946-1948 încă funcționau tacit cele două forme de școală, până la naționalizarea școlilor survenită în 1948, atât în sensul preluării elevilor de la confesională, cât și în cel al folosirii cadrelor didactice. În 29 mai 1948 are loc ședința consiliului orașenesc, înregistrată de notarul dr. Kardos György, prin care s-a votat în unanimitate naționalizarea școlilor confesionale, conform ordinului nr. 10990/1948 și hotărârii primăriei nr. 12699/1948. Motivația acestei decizii era formulată în felul următor: „*Tineretul, viitoarea generație trebuie să dispună de toate bunurile democrației; tineretul să fie educat în spiritul nou; înființarea unui*

nou sistem de școlarizare de stat". Astfel, în 15 iunie 1948 se redactează două procese verbale de predare-primire a bunurilor mobile și imobile, pentru cele două locații, una din Gyula I - Miklosvaros, strada Vár nr. 18, Școala elementară ortodoxă, și cealaltă din Gyula II - Krisztinavaros, strada Jasz Lukács nr. 14. Aceste procese verbale vor sta la baza predării din februarie 1950, când se încheie procesele verbale pentru cele două locații în prezența tuturor instituțiilor implicate. La prima ședință participă, din partea consiliului orășenesc, Gog Imre și Hanusz Jozsef, iar din partea Școlii elementare ortodoxe, preotul Dumitru Sabău; în cealaltă locație, pe lângă aceiași reprezentanți ai autorităților locale apare preotul dr. Petru Mândruțau.

Imobilul din strada Vár nr. 18 avea o școală cu o clasă, două camere, bucătărie, cămară, folosită ca o plată în natură a învățătorului. Școala avea un teren în piața Marothi cu o suprafață de 316 de metri pătrați, pe care se afla locuința preotului cu o singură încăpere. Aceasta a funcționat inițial ca școală. Tot aici se găsește și locuința crâșnicului. Clădirea de pe strada Jasz Lukács nr. 14 se compune din o clasă, două camere, un antreu, bucătărie, cămară. Școala avea și un teren în strada Jasz Lukács nr.14, de 186 metri pătrați și un teren-grădină din Török cu suprafața de 545 metri pătrați. Procesele verbale de la cele două locații, scrise în 1950, cu reluarea datelor din 1948, sunt semnate de Szava Kristof, Negru Gheorghe, Havasi Erzsebet și Dumitru Sabău, respectiv de directorul școlii dr. Wild Frigyes și reprezentanții partidelor, Pomuț Petru (MDP), Zempleni Lajosné (MNDSz) și reprezentantul sindicatului pedagogilor, Kovacs Lajosné, cu ștampilele fiecăruia. Ștampila școlii românești poartă denumirea în maghiară și română: „Román tan. nyelvü körzeti ált.iskola, Gyula-școala generală cerc. de stat cu limba de predare română”

În septembrie 1946, când începe practic școala generală română de stat, îl găsim ca director împuternicit pe Arus Albert, care semnează și prima statistică a școlii, dublat de directorul încă de la confesională, Dumitru Sabău. Primii dascăli apar în registre și cataloage din anul 1946, Tarpai Otto, un profesor pensionat de la o școală civilă, născut în Ardeal, care cunoștea bine limba română. A predat aritmetica, științele naturii și desenul. Educația fizică o preda profesorul Cristian Laszlo. În anul școlar 1946-1947 primul diriginte este Tarpai Otto, pentru clasa a V-a. Ca învățătoare la clasele I-IV funcționează Hajas Lászlonné. Primul an avea un număr de 33 de elevi (13 la clasele I-IV, 20 elevi la clasa a V-a). În anul următor, 1947-1948, este același director împuternicit, Arus Albert, care predă și franceza, iar cadre didactice sunt: învățătorul Teodor Oltean pentru clasele I-IV (19 elevi), în timp ce la clasa a V-a se schimbă trei diriginți în același an: Tarpai Otto (octombrie), Lőrinczy Miklosné (noiembrie-decembrie) și Negru Gheorghe (din decembrie); la clasa a VI-a apare dr. Wild Frigyes. Materiile vor fi predate la clasele de gimnaziu de către Gheorghe Negru – exerciții agricole, gimnastică, convorbiri, română, franceza, Arus Albert și Wild Frigyes – franceza, Wild F., dr. Lőrinczy Mikosné – maghiara, științele naturii, Marosi Julia – română, geografie, Tarpai Orto – desen, științele naturii, matematica, Eva Balint, Balogh Jozsef – educația fizică; Teodor Oltean, Havasi Erzsebet – română, Kukla Rozalia – maghiara, Dumitru Sabău – religie, Molnar Gezané – matematica, Cristian László – educația fizică. Din toamna anului 1948 este numit ca director împuternicit dr. Wild Frigyes, profesor apreciat

pentru spiritul său de inițiativă și implicare responsabilă în predarea disciplinelor și care a activat ca diriginte în anul precedent.

În baza unui ordin ministerial în 28 ianuarie 1949, 18 elevi dau examen de echivalare, pentru clasa a VII-a și a VIII-a ca să le permită intrarea în primul an de liceu, iar la 4 iunie sunt confirmați 17 elevi care au trecut acest examen. Astfel prima generație de elevi care intră în anul I de liceu este reprezentată de Bogye Peter, Buj Janos, Bogye Janos, Iana Doina, Ianc Teodor, Cozma Gheorghe, Crișan Ioan, Martin Vasile, Muntean Ioan, Olah Ilie, Păcurar Nicolae, Petruța Teodor, Petrujan Gheorghe, Poștaș Lazar, Purdi Lucreția, Silaghi Ioan. S-au înscris în anul I de liceu un număr de 27 elevi, din care au absolvit doar 16 în anul 1953. Tabelul de validare a elevilor care vor forma prima clasă de liceu datează din 4 iunie 1949 și este semnat deja de Wild Frigyes, dar încă cu ștampila școlii generale, până la primirea noii ștampile, cu denumirea „Direcțiunea Liceului general de stat cu limba de predare română”. Primul diriginte a fost prof. Lucia Borza, iar directorul primei generații și promoții a fost dr. Wild Frigyes. Între anii 1949 și 1953 liceul funcționează cu acest nume și cu ștampila aferentă acesteia. În ceea ce privește situația cadrelor didactice, trebuie menționat că o parte era constituită din cadre locale, români de origine (Teodor Oltean, Gheorghe Negru, Dumitru Sabău), o alta din profesori veniți din România (Wild Frigyes, Tölgyesi Mihályné) sau dascăli de limbă maghiară (Havasi Erzsebet, Molnar Gezané, Tarpai Otto, Christian László, Kukla Rozália, Gordos Károly).

Generația începătoare în clasa a V-a a anului 1946 ajunge în clasa a VIII-a la un număr de absolvenți de 35, după ce pentru 15 elevi se echivalază peste vară clasa a VII-a și ei vor deveni toamna colegi cu cei de a VIII-a. Astfel au fost organizate cursuri și examene de diferențe și echivalare pentru cei care depășeau vârsta pentru nivelul clasei, în februarie 1948, în vara anului 1948 și în ultimele în iarna lui 1949, și cele două clase sunt cumulate, la începutul anului școlar 1948-1949, având același diriginte, prof. Havasi Erzsebet.

În 1949 apar înscriși în anul I de liceu următorii 27 elevi, din care vor ajunge în ultimul an, 1953, la absolvire, doar 17: Bodea Petru, Borbil Ioan, Bui Ioan, Gurban Livius, Filimon Luiza, Hotea Ioan, Iana Doina, Ianc Teodor, Kamaras Gheorghe, Cozma Gheorghe, Crișan Ioan, Luțai Aurel, Maniu Emil, Magyar Aurel, Mogyoros Ioan, Muntean Ioan, Nikolas Uros, Nekita Ileana, Păcurar Nicolae, Panțel Gheorghe, Petruța Teodor, Petrușan Gheorghe, Poștaș Lăzăr, Purdi Lucreția, Seleşan Florica, Silaghi Ioan și Szok Istvan.

3. Situația cadrelor

Până la încheierea unui colectiv relativ stabil pentru liceu, printre primii profesori figurează: Gheorghe Negru, Szava Kristof, Wild Frigyes, Christian Laszlo, Felberbauer Roza, Farcașiu Ioan și Goldstein Felicia (aceștia doi fiind trimiși din România). În perioada 1951-1953, colectivul de profesori ai liceului se îmbogățește, mai întâi cu venirea unei proaspete absolvente de la Budapesta, Lucia Borza, pentru română și rusă, apoi cu sosirea din România a celor doi profesori, Margareta Leu, din Mediaș, pentru matematici, și Eva Bárdocz, din Cluj, pentru fizică și chimie, dr. Ludovic Hernadi la maghiară, Balogh Jozsef la istorie, Boniș Lajos la geografie, iar Benkő Károly la fizică și chimie. Cum a fost și în cazul deschiderii școlii generale

(1946), în 1949, la deschiderea liceului ne găsim în aceeași situație paradoxală: absența ori prezența infimă a dascălilor români autohtoni, din comunitate, și înregistrarea unui număr majoritar de cadre maghiare, fie din zonă, fie venite din România. Dacă întâlnim abia în 1947 primul tânăr dascăl român din Gyula, Teodor Oltean, pentru ciclul inferior, abia în 1951 avem și primul profesor român al comunității, Lucia Borza, pentru ciclul superior. În același an, 1951, sosesc din România doi profesori-pedagogi, Goldstein Felicia și Farcașiu Ioan, care stau la Gyula un an, apoi sunt mutați la Micherechi. Astfel că grupul de cadre didactice române este în anul 1949, al pornirii liceului, destul de subțire. Acesta se îmbogățește în 1952 cu trimiterea din România a profesoarei Margareta Leu, iar în 1953 cu venirea lui Petru Silaghi, din Gyula.

Cadrele didactice cu pregătiri la universități din România sunt: Ana Varga (Filologie, Universitatea București), Doina Iana (silvicultură, Brașov), Petru Bodea (silvicultură, Brașov), Ioan Muntean (petrol și gaze, Câmpina, Ploiești), Ioan Moghioroș (silvicultură, Brașov), Teodor Cozma (Institutul Pedagogic, București), Rotar Svetozar (fizică-chimie, Universitatea București).

În cadrul Liceului a funcționat între anii 1953-1957 prima clasă de școală normală, cu un număr de 10 absolvenți, plus alți 2 învățători care au susținut examene de diferențe și echivalare (Virgil Magda și Gh. Dulău). Tot în cadrul liceului, în perioada 1952-1955 s-a creat o clasă pentru cei care erau deja în câmpul muncii și voiau să urmeze liceul în regim de învățământ seral ori fără frecvență, cu 8 absolvenți. Școala pedagogică avea conducere comună cu cea liceului, dar primește stampilă proprie.

Ordinul Ministrului Culturii nr. 44167 din 14 iunie 1960, reglementat ulterior prin proceduri de explicare (ordinul nr. 44203 din iulie 1960), care deschidea drumul unei reforme de trecere la sistemul școlilor bilingve, în care un mare procent de discipline cheie scade în defavoarea utilizării limbii române, și care motivează această modificare prin greutățile cu care se confruntă tinerii absolvenți de liceu românesc în integrarea socială și profesională din Ungaria, a reprezentat al doilea moment de cotitură în istoria școlii românești

În istoria celor peste 60 de ani, școala românească din Gyula, cu cele trei instituții, școala generală, liceul și căminul, a găzduit mai mult de 9000 de elevi. Școala generală a început în anul 1946-1947 cu un număr de 33 de elevi, în clasele I-V, și a atins vârful de ocupare în anii școlari 1952-1953 (190 de elevi), 1958-1959 (187 de elevi), 1960-1961 (176 de elevi), iar anii școlari cu cele mai slabe efective au fost 1947-1948 (67 de elevi), 1954-1955 (88 de elevi), dar numărul a coborât sub 100 de elevi și în anii școlari 1975-1976 (96 de elevi), 1977-1978 (98 de elevi) și 1978-1979 (99 de elevi). Cele mai multe pierderi de elevi din cei înscriși le-a avut școala generală în anii școlari 1951-1952 (37 de elevi), 1952-1953 (62 de elevi), 1953-1954 (29 de elevi), 1955-1956 (27 de elevi), 1956-1957 (41 de elevi) și 1958-1959 (38 de elevi). După cum se observă, pierderile au fost de nivelul a 1-4 clase. Totalul elevilor înscriși la școala generală în cei peste 60 de ani de activitate a fost de 8061 de elevi, din care s-au retras ori au renunțat 552 de elevi

Liceul a scos, până în anul 2008, 56 de generații cu 63 de promoții, cu un total de 1508 absolvenți. Și aici avem câțiva ani de vârf în care au funcționat câte două promoții ale aceleiași generații sau ani școlari când efectivul de înscriși în clasa

a IX-a era mult mai mare decât cel al absolvenților. Chiar în prima generație de intrare în liceu, în anul 1949, se înscriu 27 de elevi de clasa a VIII-a dar absolvă doar 17. În anul școlar 1961-1962 apar primele două clase paralele, real și uman, cu câte 28, respectiv 25 de elevi înscriși, dar absolvenți, 19 în cele două clase. Un al doilea val de câte două clase paralele îl avem în anul școlar 1989-1990, în a IX-a A, 22(18), B, 26(21). Al treilea val de clase paralele începe din anul școlar 1999-2000 cu un număr relativ constant de 20-30 de elevi înscriși și o medie de 20-22 de absolvenți. În anul școlar 1958-1959 au fost 30 înscriși, 25 absolvenți, în 1960-1961, 38(27), în 1962-1963, 46(32), în 1963-1964, 39(32), în 1964-1965, 35(24), în 1970-1971, 37(28), în 1971-1972, 35(31), în 1973-1974, 44 (27), în 1980-1981, 44(40), în 1990-1991, 40(33).

La 20 noiembrie 1948 se inaugurează și primul cămin pentru elevii interniști, sub denumirea distinctă *Căminul Ion Frimu Kollégium*, care capătă chiar de la început și ștampilă proprie, cu anul 1948, în mijloc.

În perioada 1946 - 1960, conducerea era asigurată separat, pentru școala generală, liceu și cămin; în 1960, școala generală și liceul au o singură conducere, iar căminul conducere separată. În 1978, cele trei instituții au un singur director, prin distribuția între directorii adjuncți a sarcinilor pentru fiecare instituție în parte.

4. Subiecte la bacalaureat (1953-1960) la română, scris

1953: Romancierii din RPR și operele lor, Scriitorii grupați în jurul revistei *Contemporanul*; 1954: Lirica patriotică a lui Vasile Alecsandri, Cum se reflectă trăsăturile realismului socialist în operele lui M. Sadoveanu; 1955: Manifestarea luptei de clasă în dramele scrise după Eliberare, Nicolae Bălcescu și revoluția din 1848; 1956: Lupta Contemporanului și a scriitorilor grupați în jurul revistei pentru formarea unei literaturi realist-critice, Zugrăvirea vieții și a oamenilor muncii în operele literare ale scriitorilor contemporani în RPR; 1957: Oglindirea vieții noi în poezia de după 23 august 1944 (Mihai Beniuc, Maria Banuș, Dan Deșliu, V. Porumbacu), Critica societății burgheze în opera lui I.L. Caragiale; 1958: Aspectele ale vieții țărănești în opera poetică a lui George Coșbuc, Școala Ardeleană, armă de luptă pentru independența națională a românilor din Transilvania; 1959: Oglindirea realității sociale în piesele de teatru și în schițele lui Caragiale, Îndemnul la lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc: încrederea în lupta maselor și în viitor mai bun în poezia lui A. Toma și M. Beniuc; 1960: Chipul de țăran în operele lui Vlahuță, Rebreanu și Sadoveanu, Problema națională în proza românească dintre cele două războaie mondiale.

5. Căminul

În condica orarului de activități zilnice a elevilor se consemnează la data de 13 noiembrie 1948, sâmbăta, curățenie în școală cu ocazia inaugurării internatului „Ion Frimu”. Peste o săptămână, la 20 noiembrie 1948, are loc inaugurarea Căminului, prima dintre cele trei clădiri pe Vár u. nr. 1, (cu 2 camere la etaj pentru fete și una pentru băieți), sub denumirea inițială de *Colegiul Român de Stat* (Allami Român Kollegium) apoi cu denumirea „Căminul Ion Frimu kollegium”. De semnalat că, din chiar acest an, căminul capătă organizare (în sensul independenței de conducerea școlii) și ștampilă proprie – „ Direcțiunea Căminului Român «Ion

Frimu», Gyula, 1948” (Anexa 10, ștampilele Căminului). Pornirea activității căminului a fost rezultatul implicării atât a conducerii școlii generale, cât și a proaspăt înființatei atunci Uniuni Culturale a Românilor din Ungaria. Necesitatea impunerii unui cămin venea și din partea cadrelor tinere angajate la școală cărora direcțiunea trebuia să le asigure temporar o locuință. Acești locatari ai căminului urmau să îndeplinească și sarcini de pedagog ori profesori la „silentium” care ajutau elevii căminiști în pregătirea pentru ore. Sarcina înființării căminului a revenit lui Zaharia Unc, venit de la Aletea, care devine astfel și primul director al căminului, din 1948 până în 1949. Acesta urma să organizeze atât regulamentul de ordine internă, cât și angajarea pe posturi de pedagogi la cămin (o parte din ei din personalul didactic al școlii, cealaltă parte exclusiv din personal pentru cămin). La momentul preluării căminului, singurii cu funcție de pedagogi erau cei de la vechiul internat al școlii confesionale: Negru Gheorghe, director al internatului și profesor la cămin, Teodor Misaroș, pedagog în 1947, Teodor Oltean, învățător și pedagog din 1947, Gheorghe Pantea, Petru Pantea, Lucreția Maniu, Maria Dragoș, Cornelia Deac, pedagogi și supraveghetori. În toamna lui 1949, Gheorghe Santău adresează către conducerea căminului o cerere de angajare ca pedagog, la care i se răspunde (de către directorul Zaharia Unc) să se prezinte la post începând cu 18 septembrie 1949 (documentul nr. 375/ 1949).

Inițial nu s-a plătit taxă pentru internat, apoi s-a trecut la o taxă simbolică. Printre primii elevi căminiști se află cei de la școala generală înscriși în 1946 Bodea Gabor, Bodea Petru, Bui Ioan, Burzuc Ioan, Hotea Ioan, Kertesz Gheorghe, Cozma Gheorghe, Muntean Ioan, Olah Ilie, Petruța Vasile, Petrujan Gheorghe, Ianc Teodor, Lucaci Iuliana, Kacsora Margareta, apoi cei din 1948, clasa a V-a: Hodoșan Vasile, Iasi Gheorghe, Cozma Mihai, Roșu Nicolae, Crișan Sidonia, Iancin Ecaterina, Luțai Ioan, Goron Irina, Buta Ana, urmând clasele a V-a și a VII-a din 1949 printre care: Ambruș Ioan, Feies Etelca, Eva Cozma, Maroșan Elena, Mișcuța Teodora, Mândruțau Cornel, Olah Liviu, Pascu Maria, Sava Maria, Secan Floarea, Lucian Magdu, Gheorghe Marc, Mândruțau Ioan, Nemet Viorica, Ruja Petru. Locațiile căminului: din cele 3 clădiri din str. Var nr. 1 (Cetății), cea din mijloc a aparținut căminului. În 1948 s-a dat și clădirea din vecinătate, pe de str. Kossuth nr. 19. Prima din aceste clădiri a fost clădirea B, fără etaj, situată pe Var nr. 1, din 1949 clădirea A, unde erau cazați băieții, iar ultima, în 1950, clădirea C, situată pe Var nr. 3, unde erau cazate fetele, dar erau și birourile, sala profesorală, sala culturală și cabinetul medical. Clădirea C a fost locuința unui orfelinat cu numele de „Casa de ocrotire Elisabeta” până în 1950. Din 1950-1952 al doilea director al Căminului este Petru Pomuț. De la un număr mai mic de 100 de elevi, cu cât a început căminul, în 1951 acesta avea peste 120 elevi. Administratorul căminului a fost Virgil Magda, până în 1952, iar din acest an Felicia Sabău. În 1966, Căminului de elevi i se acordă în cadru festiv denumirea oficială de „Colegiu I.C. Frimu”. Este perioada cu mare grad de ocupare a căminului, peste 240 de elevi interniști. Dormitoarele erau însă supraaglomerate, cu peste 30 elevi într-o cameră. Anii școlari cu cel mai mare grad de ocupare sunt între 1954-1980 (între 150-200 de elevi), iar cu cea mai scăzută rată după 1982 (sub 100 de interniști) și după anii 1995-2000, când cei mai mulți elevi preferă să facă naveta fie în nume personal, cu mașina părinților, fie cu mijloace de transport la îndemână (microbuze).

6. Situația cadrelor la cămin

Căminul inaugurat în 1948 avea un director, în persoana lui Zaharia Unc, doi pedagogi, Teodor Oltean, Pantea Petru (la băieți), Lucreția Maniu (la fete), o supraveghetoare Cornelia Deac, un îngrijitor și om de serviciu – Cărădescu Nicolae. Acesta din urmă, cunoscut încă de vechii locatari ai fostului internat al bisericii, făcea aprovizionarea cu alimente din oraș, dar se ocupa și cu focurile din sobele camerelor. În 1949 vine Gheorghe Santău, iar în 1953 apare profesorul Teodor Cozma, care va îndeplini până la pensie funcția de pedagog. De altfel, acest profesor și Gheorghe Santău sunt printre cei mai longevivi pe postul de pedagog, din istoria căminului. Între anii 1948 și 1960, în cămin erau găzduiți profesori, care îndeplineau și atribuțiile de pedagog. Au îndeplinit această funcție la început Ilie Ivănuș, Teodor Oltean, Dumitru Suci, Reisz Peterné, Silaghi Petru, Ablonczy Renata, Kertesz Ibolya, Varga Ana, Olga Soldan, Székely Jánosné și atâția alții. Căminul a găzduit și elevii școlii pedagogice care funcționa în interiorul liceului, din 1953, iar mai târziu și elevi de la Liceul Erkel din localitate și de la școala tehnică.

7. Schimburi cu școli din România

Din corespondența școlii aflăm astfel că o primă tentativă de relații s-a stabilit în anul 1957 între Școala medie nr. 2 din Cluj (director Iosif Cămărășan) și Liceul Nicolae Bălcescu din Gyula (director Iosif Balogh). Primii 29 de elevi cu însoțitori de la Gyula vizitează Clujul timp de 10 zile, pentru ca pe parcursul anului 1958 să se amâne întoarcerea vizitei elevilor din Cluj la Gyula, planificată pe 20 iulie 1958. Vizita va avea loc către anul 1959.

8. Directorii

Directorii Școlii Generale au fost următorii: Arus Albert/ Dumitru Sabău (1946-1948), Wild Frigyes (1948-1949), Wild Frigyes (1949-1950), Boniș Lajos/Gordos Karoly (1950-1951), Marosi Julia (1951-1954), Soldan Olga (1954-1956), Szekely Jánosné (1957- 1960) și Szantó Katalin (1960- 1970).

Liceul a avut ca directori pe Frigyes Wild (1949-1954), Petru Silaghi (1955-1957), Iosif Balogh (1957-1959), Katalin Szanto (1959-1970), Ion Budai (1971-2002) și Maria Gurzău Czeglédi (din 2003 până în prezent).

Directorii ai Căminului au fost: Zaharia Unc (1948-1949), Petru Pomuț (1950-mai 1952), Ludovic Boniș (1952-1953), Petru Pomuț (1954-1955), Gheorghe Santău (1955 –1959), Csala Jozsef (1959-1964), Gheorghe Santău (1964-1978), Iosif Görbedi (1978- 2003) și Ildiko Pílan Ruja (2003-2008).

60 ans d'école roumaine à Gyula/Jula – Hongrie
Séquences de la *Monographie de l'Ecole Roumaine de Jula (1946-2009)* en cours d'apparition

Cette étude fait partie d'une œuvre plus ample, une monographie de l'école roumaine de Gyula, Hongrie. Il s'agit d'une histoire de plus 60 années, qui ont parcouru plusieurs étapes jusqu'à présent. On y enregistre les grandes contributions de cette école à la conservation et l'enrichissement du sentiment d'identité dans un champ linguistique toute étrangère, évolution de l'école, les professeurs, les directeurs, les programmes scolaires, les examens, les disciplines scolaires etc.

*Universitatea de Nord
BAIA-MARE, ROMÂNIA*

